

II Міжнародна науково-практична конференція

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КООРДИНАТИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Хебейський університет іноземних досліджень (Китай)
Анкарський університет (Туреччина)
AGH Університет науки і технологій (Польща)
Коледж Санта-Фе (США)
Національна академія освіти ім. І. Алтинсаріна, Казахстан
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний університет «Запорізька політехніка»
Національний університет «Львівська політехніка»
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Національний університет «Острозька академія»
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КООРДИНАТИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

**Збірник наукових матеріалів
II Міжнародної науково-практичної конференції**

3-4 червня 2021 року

Полтава – 2021

УДК 159.923.2 (082)

П 86

Редакційна колегія:

С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор (*голова редакційної колегії*); **Н. В. Чепелева** – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **В. О. Моляко** – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **М. Л. Смільсон** – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **Л. М. Карамушка** – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **О. М. Кокун** – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **І. М. Біла** – доктор психологічних наук, професор; **О. І. Бондарчук** – доктор психологічних наук, професор; **Л. З. Сердюк** – доктор психологічних наук, професор; **Wilson Shari L., B. A.** History and Philosophy, M.A. Ecology and Evolutionary Biology, Project Central (United States of America); **Sikora Jan, Dr.**, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Pracy i Andragogiki, Akademia Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej, Warszawa, PL; **С. П. Яланська** – доктор психологічних наук, професор; **О. В. Бацилева** – доктор психологічних наук, професор; **Р. В. Каламаж** – доктор психологічних наук, професор; **В. П. Шпак** – доктор педагогічних наук, професор; **Л. О. Хомич** – доктор педагогічних наук, професор; **Л. Ю. Москальова** – доктор педагогічних наук, професор; **В. В. Костіна** – доктор педагогічних наук, доцент; **Н. О. Сайко** – доктор педагогічних наук, доцент; **В. Ф. Моргун** – кандидат психологічних наук, професор; **М. Т. Дригус** – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник; **І. В. Яворська-Ветрова** – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, **Р. М. Білоус** – кандидат психологічних наук, доцент; **Н. М. Атаманчук** – кандидат психологічних наук, доцент; **Ю. Л. Горбенко** – кандидат психологічних наук, доцент; **Л. П. Клевака** – кандидат педагогічних наук; **І. М. Коренева** – кандидат педагогічних наук, доцент.

Психолого-педагогічні координати розвитку особистості :

П 86 зб. наук. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 червня 2021 р. – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021. – 268 с.

У збірнику наукових матеріалів представлені праці науковців України, в яких висвітлюються найбільш актуальні науково-прикладні проблеми психології та педагогіки. Основний акцент зроблено на розкритті психолого-педагогічних аспектів таких напрямів: психологічні особливості становлення та розвитку особистості в освітньому просторі; психолого-педагогічні умови організації навчально-професійної діяльності молоді в умовах суспільних реалій; психологія розвитку творчих компетентностей особистості: практико-орієнтований аспект; психологічні аспекти здоров'язбереження й здоров'ятворення в ускладнених умовах життєвого середовища; психологічна, соціально-педагогічна допомога особистості в ситуаціях життєвих змін. Збірник адресований викладачам закладів вищої освіти, аспірантам, студентам, працівникам у галузі практичної психології, педагогіки, та іншим фахівцям, які цікавляться сучасним станом розвитку психологічної та педагогічної науки.

УДК 159.923.2 (082)

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

© Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка, 2021
© Кафедра психології та педагогіки, 2021

ДОВІРА ТА САМОДОВІРА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Савелюк Н. М.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
nsaveiyuk@ukr.net

Поняття, обумовлені концептуальним середовищем сучасних європейських вимог щодо забезпечення належної якості вищої освіти, – а це «студентоцентрований підхід», «академічна доброчесність», «академічна мобільність» та інші – включають у себе значну частку довіри й самодовіри. Адже, наприклад, обираючи індивідуальну освітню траєкторію, на наше переконання, неможливе без переживання відповідних почуттів. Та й у цілому професійне орієнтування молоді, яке має завершуватися свідомим вибором професії, в ідеалі повинне здійснюватися на засадах як довіри до закладів освіти та конкретних (науково)-педагогічних працівників, так і самодовіри.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати значущість довіри та самодовіри у життєдіяльності здобувача вищої освіти та емпірично встановити особистісні риси, що сприяють формуванню довіри студента до викладача.

Методи дослідження: 1) теоретичний аналіз і синтез, узагальнення та систематизація наукових даних; 2) контент-аналіз міні-творів здобувачів вищої освіти на тему «Викладач, якому я довіряю».

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» довіра (довір'я) визначається як «ставлення до кого-небудь, що виникає на основі віри в чийсь правоту, чесність, щирість і т. ін.» [2, с. 310]. Своєю чергою, віра у цьому ж словнику розглядається, з одного боку, як те ж саме, що і довіра, з іншого боку, як «упевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь» [2, с. 189]. Інакше кажучи, віра – поняття ширше, ніж довіра, адже перше має і абстрактні свої виміри (врешті-решт, вірити можна і у «Добрий Всесвіт» назагал), тоді як довіра передбачає певного конкретного суб'єкта (нехай він буде не лише одиничним, а і подеколи колективним). Важливо також вказати на співвіднесеність у зазначеній словниковій дефініції понять «правота» і «чесність», тобто довіра у масовій свідомості нашого народу майже апріорно корелює з реальними або уявними моральними якостями того, кому ми довіряємо.

Надаючи психологічну інтерпретацію поняттю «довіра», Б. Мещеряков та В. Зінченко опираються на «Енциклопедичний словник» Брокгауза та Ефрона: «це психічний стан, у силу якого ми опираємося на певну думку, що видається нам авторитетною, і тому відмовляємося від самостійного дослідження питання, що може бути нами досліджене. Отож, довіра відрізняється як від віри, так рівною мірою і від упевненості. Віра перевищує силу зовнішніх фактичних і формально логічних доказів. Довіра ж стосується питань, що перебувають у компетенції сфери людського пізнання...». Також співавтори «Великого психологічного словника» наголошують, що джерелом виникнення довіри, залежно від її суб'єкта та його життєвих обставин, можуть бути усвідомлення як індивідуальної сили, так і слабкості, згода з іншими щодо певних цінностей, а подеколи й надмірна самовпевненість. Але умова збереження довіри вказується лише одна – постійність [9, с. 129-130].

Різнобічний теоретичний аналіз поняття довіри у сучасних дискурсах української психологічної науки віднаходимо у працях Н. Кравець, В. Кравченко, Д. Лисенко, М. Мачикової та ін.

Так, за результатами цілісного теоретичного аналізу проблеми та співставлення різних досліджень, Д. Лисенко наголошує, що феномен довіри має складний, багатогранний та комплексний характер. А тому єдиного підходу до його визначення й опису досі не вироблено. На думку автора, психологічний зміст довіри полягає в особливому ставленні суб'єкта до її «об'єктів», що виникає у результаті безпосередньої або опосередкованої взаємодії та пов'язане з оцінкою результатів такої взаємодії як сприятливих для людини. З усім тим, довіра визначається не тільки перебігом актуальних психічних станів свого суб'єкта, а і певною ситуацією, що схиляє до довіри або, навпаки, недовіри, причому остання не є однозначно негативним феноменом [7, с. 203-204].

Згідно з Н. Кравець, основними чинниками довіри є наступні:

1) когнітивні процеси – узагальнення досвіду взаємодії, усвідомлення міри своєї вразливості, ризику, очікування та прогноз ситуації, якість і повнота отриманої інформації та ін.);

2) соціальні процеси – атитюди, культурні традиції, норми, вірування, довірчі стосунки, громадська думка, міра конфліктності, відкритість інституцій для суб'єктів;

3) мотиваційні процеси – спрямованість на «об'єкт», бажання щось від нього отримати й рівень активності суб'єкта;

4) емоційні процеси – переконаність у доброчесності, порядності, вірності, чесності, правдивості «об'єкта» довіри, його авторитетність тощо [5, с. 65-66].

В. Кравченко виокремлює три основні види довіри: довіру до світу, довіру до інших і довіру до себе. Причому довіра до світу розглядається як специфічний суб'єктивний феномен, суть якого полягає у ставленні до певних фрагментів світу, що відображається у переживанні актуальної значущості та апріорної безпечності відповідних фрагментів для людини. Довіра до інших вивчається та аналізується в контексті різноманітних соціально-психологічних проблем, а довіра до себе – в аспекті певної ціннісної позиції щодо самого себе, що дає змогу вибудовувати власну життєву стратегію [6, с. 99].

Згідно з М. Мачиковою, формування довіри передбачає існування трьох основних факторів:

1) розуміння причинно-наслідкового взаємозв'язку між діяльністю певної інституції, організації, корпорації та якістю власного життя;

2) повідомлення про певну інституцію (організацію, корпорацію) повинні стосуватися значущих аспектів життя людини, надходити від авторитетних джерел і не вимагати надто великих зусиль для свого сприйняття та осмислення;

3) власне сама інституція повинна бути цікавою для цільової аудиторії. Відповідно, імідж довіри до певного інституту має базуватися на довірі до безпосередньо організації; системи її цінностей; соціальних ролей, які виконують представники організації [8, с. 168-169].

Маємо констатувати, що щорічні соціологічні опитування в Україні з метою визначення так званого «Індексу довіри» практично не торкаються сфери освіти та педагогів, а зосереджуються в основному на діяльності органів влади. Тому тут ми вказуємо лише на результати глобального світового опитування громадської думки «Voice of People», проведеного у 2002 році компанією «Gallup International». Згідно з цими даними, у загальносвітовому рейтингу довіри до соціальних інституцій система освіти посідає почесне третє місце (після армії та недержавних громадських організацій) – у середньому їй довіряють 62 % населення [10].

Праць, присвячених особистісній довірі у конкретних педагогічних взаєминах, в українській психології теж досі обмаль. Наприклад, на думку Д. Бородій, виникнення й розвиток довіри як психолого-педагогічної категорії зумовлені, насамперед, професійно-особистісними характеристиками педагога та стилем його взаємодії зі школярами [1]. Так позиція є слушною, але лише частково. Адже вона майже не залишає місця для активності іншої

сторони освітнього процесу – учня та студента, в тому числі, для їх самодовіри.

Самодовіра є предметом зацікавлення таких психологів, як, зокрема, Л. Коломієць, Т. Кожедуб, К. Гук. Вони зазначають, що довіра до себе «вселяє суб'єкту переконаність щодо сили особистісних ресурсів, стимулює готовність наполегливо працювати з певним ризиком для досягнення мети, стабілізує самооцінку й рівень домагань, дозволяє вибудовувати стратегію власної життєдіяльності». Відповідно, високий рівень самодовіри характеризується переживанням стану внутрішньої гармонії, психологічного благополуччя, орієнтованістю на життєві звершення та досягнення успіху, в цілому оптимістичною життєвою налаштованістю [4, с. 277].

Як вказує Н. Єрмакова, юнацький вік є сензитивним для розвитку самодовіри. З усім тим, зниженню довіри до себе одночасно можуть сприяти такі психологічні особливості цього віку, як індивідуалізм, незбалансованість самоствавлення, висока особистісна амбівалентність та ін. [3, с. 249]. Отже, науково-педагогічний працівник, опираючись на власну довіру до здобувача вищої освіти, повинен запобігати ймовірним ризикам втрати його самодовіри.

В умовах постпостмодерної реальності виникає питання: а чи змінилося щось істотно та принципово у механізмах, наприклад, довіри учня до вчителя і студента до викладача або навіть у наш час усе-таки продовжують спрацьовувати певні класичні її чинники? З метою з'ясувати, які риси викладача викликають найбільшу довіру в сучасних здобувачів вищої освіти, ми провели емпіричне дослідження (зима 2020 року). До вибірки респондентів було залучено 49 магістрантів освітніх спеціальностей – 35 дівчат і 14 хлопців.

За результатами контент-аналізу міні-творів констатовано наступний рейтинг рис викладача, які викликають довіру до нього у здобувачів вищої освіти (у дужках – кількість респондентів, котрі відзначили відповідну якість): 1) «любов до своєї професії, роботи» (10), «ерудованість, багатий життєвий досвід» (10), «гуманність, людяність, доброта» (8), «креативність, неповторність» (5), «авторитетність, харизматичність» (4), «почуття гумору» (3), «комунікабельність» (2), «справедливість» (2), а далі по одному – «відповідальність», «організованість», «емоційний самоконтроль», «сучасність», «ненав'язливість».

Оскільки «ерудованість, багатий життєвий досвід» та «любов до своєї професії, роботи» набрали однаково кількість «голосів», то можемо розглядати це як утілення класичного принципу єдності

інтелекту та афекту. Інакше кажучи, сучасна студентська молодь, з одного боку, продовжує поцінювати класичну емоційну відданість фахівця своїй роботі, що формує належне емоційне тло формування взаємин довіри. З іншого боку, студентство прагне бачити перед собою як обізнаного з найсучаснішими тенденціями розвитку своєї галузі викладача, так і «просто людину, котра розуміє життя».

Отже, довіра, як і віра, на відміну від упевненості – складова переважно ірраціональної частини психіки. З усім тим, в умовах дії психологічного принципу єдності інтелекту та афекту довіра – необхідна складова будь-якого усвідомленого життєвого вибору особистості, в тому числі професійного, як і подальшого навчання за обраним фахом. Крім довіри, в юнацькому періоді, з яким переважно співпадає так званий «студентський вік», істотну увагу варто звертати і на розвиток самодовіри як на важливий чинник студентоцентрованого навчання. У цілому питання довіри й самодовіри в аспекті педагогічних систем досі вивчені недостатньо, а тому їх більш поглиблене дослідження можна розглядати як перспективи подальших пошуків.

Література:

1. Бородій Д. І. Довіра як необхідна психологічна умова педагогічної взаємодії в стосунках «учитель – учень». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012, № 2(2). С. 399–405.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

3. Єрмакова Н. О. Довіра до себе як особистісна детермінантна професійного зростання студентів юнацького віку. *Вісник післядипломної освіти*. 2012, Вип. 6. С. 241–249.

4. Коломієць Л. І., Кожедуб Т. С., Гук К. В. Теоретико-методологічні засади емпіричного дослідження довіри до себе. *Young Scientist*. 2020, № 12(88). С. 277–282. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-55>

5. Кравець Н. М. Аналіз основних напрямів вивчення довіри як соціально-психологічного феномена. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2011, № 1. С. 56–67.

6. Кравченко В. Категоріальний апарат у конструюванні дефініції «довіра»: психологічний дискурс. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2014, Вип. 19, Част. 1. С. 94–101.

7. Лисенко Д. П. Довіра в предметному полі психологічних досліджень. Проблеми сучасної психології. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2018, Вип. 40. С. 196–208.

8. Мачикова М. Ретроспективний аналіз дослідження феномену довіра психологічною наукою. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2016, Вип. 20(1). С. 162–173.

9. Мещеряков Б. Г., Зинченко В. П. Большой психологический словарь. АСТ; АСТ-Москва; Прайм-Евроник; Москва; СПб., 2008. 634 с.

10. Психологічна проблема довіри до соціальних інститутів. Освіта.Уа. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/28782/>

УДК 378.011.3:373.015.31-051

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сайко Н. О.

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
natsayko@gmail.com

Для сучасної системи професійної підготовки майбутніх вихователів в Україні характерні постійні зміни на рівні законодавчої бази, що позначаються на специфіці готовності фахівців. Основним концептуальним підходом у підготовці майбутніх вихователів можна назвати формування компетентностей, що сприяють інтегруванню фахівців та освіти в цілому в європейський простір. У свою чергу, це передбачає сформованість знань про світовий досвід дошкільної освіти та умінь функціонувати на міжнародному рівні її організації. Аналізуючи досвід західних країн (Великої Британії, Франції, Америки та інших) у підготовці фахівців дошкільної освіти [5] варто відмітити, що великий відсоток часу в освітньому процесі приділяється саме практичній підготовці та спостерігається зосередженість, в першу чергу, на процесах соціалізації дітей. Так, наприклад, в Америці домінуючими напрямками у підготовці майбутніх вихователів можна назвати психологічний та фізичної культури [6], у Франції – анімаційний [1].

Практика підготовки майбутніх вихователів в Україні зорієнтована на оволодінні широким спектром методичних знань щодо різних напрямів виховання (морального, естетичного, фізичного тощо), що призводить до переміщення на другий план основного орієнтиру дошкільної освіти – соціалізація дітей дошкільного віку. Тобто становлення особистості, вираження її

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ Оніщук Л. М., Пермяков О. А., Ціпов'яз А. Т.	164
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК УМОВА СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У СІМЕЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ Пенькова О. І.	168
ПІДТРИМКА ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ Полякова Г. А.	172
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕПРОДУКТИВНИХ УСТАНОВОК ЯК ЕЛЕМЕНТУ РЕПРОДУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ Пузь І. В., Астахов В. М.	175
ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ, АГРЕСИВНОСТІ І ВОРОЖОСТІ У ЖІНОК-СПОРТСМЕНОК РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП Рибалко Л. М., Камерилов О. Є.	179
ДОВІРА ТА САМОДОВІРА У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ Савелюк Н. М.	183
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Сайко Н. О.	188
ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ Самілик В. І., Хлонь Н. В.	192
ТВОРЧА АКТИВНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ Сапаргелдієва-Лукашова Г. Б., Дроздова Д. С.	195
ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Сидоренко А. Г., Луценко Р. В., Чечотіна С. Ю., Луценко О. А., Капустник Ю. О.	199